

Diersporen

getuigen van "wildernis" in eigen land

ANNEMARIE STEEMAN-VAN DIEPENBEEK

Veel dieren zijn er, zonder dat wij als argeloze wandelaar ook maar een glimp van ze te zien krijgen. Vooral de veelal in nacht of schemering actieve zoogdieren zijn erg schuw. Toch valt er voor de geïnteresseerde wandelaar te bespeuren welke dieren zich in het duingebied ophouden. Men hoeft er helemaal geen bioloog voor te zijn; een stel oplettende ogen en een globaal beeld van de ter plaatse voorkomende soorten zijn wel noodzakelijke basisvoorwaarden.

Vooral in de vroege ochtenduren, als er nog een vochtig dauwlaagje over het mulle zand ligt, zijn er met name van de kleinere diersoorten nog sporen te zien. Van padden bijvoorbeeld, die 's nachts - op zoek naar insecten en wormen - veel baantjes door het duinzand blijken te trekken. Het zijn miniskule voetafdrukjes, maar goed herkenbaar omdat de vingers van de voorpoten naar binnen wijzen. Geen enkel ander diertje loopt op die manier.

Konijnen

De morgenstond leent zich ook het beste voor het ontdekken van kraamwentels van konijnen: sommige konijnmoertjes graven, alvorens ze jongen krij-

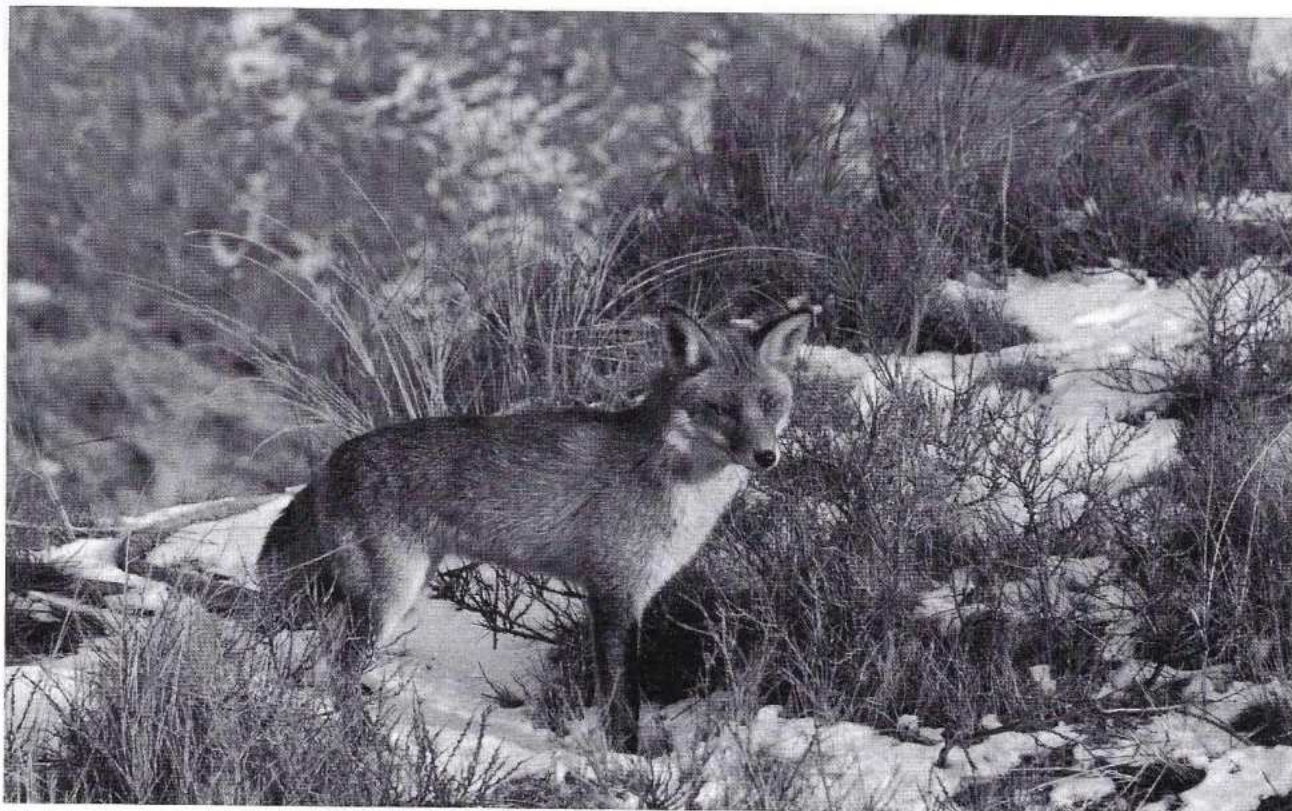
gen, een eenvoudig hol, dat ze bekleden met droog gras en eigen buikhaar. De hulpeloze jongen (of borelingen) liggen hierin warmpjes bij elkaar, zonder moeder. Het wijfje bezoekt ze slechts éénmaal per etmaal (!!) om ze te zogen, en stopt bij het verlaten van de wentel deze dicht met aarde. Kort nadat dat is gebeurd, kan men zo'n kraamwentel herkennen door de verse plek losse aarde, die zich door zijn donkere kleur onderscheidt van de directe omgeving. Als de losse aarde is opgedroogd, is de wentelingang onzichtbaar in zijn omgeving geworden.

Natuurlijk verstopt het konijnmoertje haar jongen om ze voor vijanden te beschermen, maar dat lukt niet altijd. Soms vinden we bij deze hollen "de Vos in de pot". Zijn scherpe reukzin heeft dan, ondanks de camouflage, het konijnegrut gespeurd, de wentel opengekrabd en de konijntjes opgegeten. Het uitgehaalde nestmateriaal ligt dan voor de geopen-de wentel.

Vossen

De Vos eet echter ook veel andere dingen, waarvan de resten in de uitwerpselen vaak goed te herkennen zijn. Deze kunnen we overal in het duin tegenkomen, ook langs wandelpaden. Oriënteren wij ons 's nachts op lantaarnpalen, de Vos heeft die

In de sneeuw zijn de sporen van een vos goed te zien (foto: Arnold van den Berg).

*Paddespoor in slijklaagje
(foto: Annemarie Steeman-
van Diepenbeek)*

luxie niet en moet zijn eigen herkenningspunten op de nachtelijke trajekten uitzetten. Hij doet dat door middel van zijn uitwerpselen, die op regelmatige onderlinge afstanden van elkaar worden gedeponeerd, bij voorkeur op verhoogde plekjes zoals graspolen, keien en dergelijke. Valt zo'n vosse-drol door weer en wind of insectenvraat tenslotte uiteen, dan legt de vos er een nieuwe bij - een verse geurfunctie dus. Ook voor andere vossen dragen deze uitwerpselen een boodschap mee: "u bevindt zich op andermans terrein", of ook: "ik ben eenzaam en heb zin in gezelschap van de andere sexe!" Vossedrollen ruiken meestal muf en zijn grijs of zwartgrijs van kleur, vingerdik, langgerekt en aan één pool puntig. Ze verraden het zeer gevarieerde menu van de vos: behalve konijne- en muizeharen zitten er vaak resten in van kevers, grote rupsen, Houtduiven en in zomer en herfst ook veel schilletjes van bessen van Duindoorn, Braam, Vlier of Lijsterbes. Op die wijze draagt ook de Vos (naast o.a. vele vogelsoorten) bij aan de zaadverspreiding. Vossen gebruiken vaak "onze" wandelpaden. Zijn pootafdrukken lijken op die van een hond, maar zijn langwerpiger van vorm. Bij de hond staan de vier teenkussens in een bijna halve cirkel dicht

rondom het grote drielobbig middenvoetskussen; bij de vos staan de twee voorste tenen duidelijk veel verder naar voren. Slanker dus dan de wat "lomper" hondepoten.

Keutels

Plantenetters produceren keutels, vrij eenvormige, harde uitwerpselen, die homogeen van samenstelling zijn. Reeën keutelen terwijl ze lopen of liggen; hun zwarte, eikelvormige "dropjes" vinden we op veel plaatsen in de duinen.

Konijnen zijn niet zo nonchalant met hun uitwerpselen, zij deponeren ze bewust op gemeenschappelijke plaatsen: de zgn. latrines; vaak temidden van een aantal hollen. Op een soort "marktpleintje" dus, waar we grote hoeveelheden zwart-groene, ronde konijnekeutels bijeen vinden.

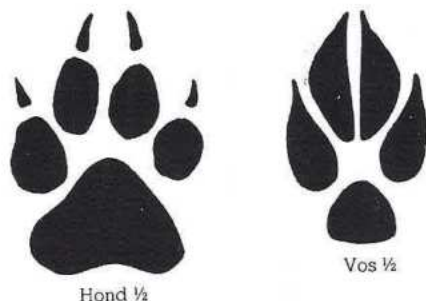
Keukens

Behalve latrines vinden we ook "keukentjes", waar dieren hun voedsel consumptieklaar hebben gemaakt. Zanglijsters bijvoorbeeld houden er een soort aanrecht op na, waar ze gevangen slakken van hun huisjes ontdoen. Een oude baksteen, een kei of boomstronk voldoen prima als aanbeeld. Op en rond deze lijstersmidsen kunnen we soms grote aantallen stukgeslagen slakkehuisjes vinden. De smidse van de Grote bonte specht moeten we hogerop zoeken, in een boom met diepe groeven of een scheur in de schors om daarin de noot of kegel vast te klemmen. Vertikaal tegen de stam zittend, hakt de specht de vastgeklemd noot dan leeg of peutert de zaadjes onder de kegelschubben uit. Wanneer hij later met nieuwe oogst aankomt, krabt hij de oude noot of kegel uit de spleet en klemt de nieuwe erin. De afgewerkte produkten liggen soms massaal aan de voet van zo'n boom. Wanneer er een heleboel denne-appeltjes of hazelnoten onder een eik liggen, kunt u ervan verzekerd zijn, dat zich daarboven een spechtensmidse bevindt, soms helaas aan het oog onttrokken.

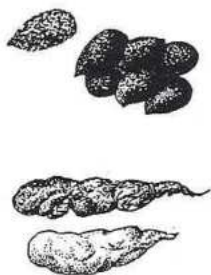

Een zojuist door het konijnemoertje dichtgekrabde kraamwentel (foto: Annemarie Steeman-van Diepenbeek).

De afdruk van een vosse-poot is goed te onderscheiden van de afdruk van een hondpoot.

De keutels van de Ree zijn ovaal en zwart.

Vossedrollen ruiken meestal muff en zijn grijs of zwartgrijs van kleur; ze zijn vingerdik, langgerekt en aan één pool puntig.

Opvallender zijn de keukentjes van roofvogels zoals Sperwer of Havik. Beide zijn uitgesproken "vogelvangsters". Ze zoeken een rustig plekje op om hun prooivogel van zijn veren te ontdoen. Dat kan in een dennenbosje zijn, maar ook ergens tussen opgaande struiken. De "borstfilet" vinden ze het lekkerst en ze beginnen met het uittrekken van de borstveertjes, die daarna overal rondwarrelen. Plukplaatsen van roofvogels zijn dan ook vaak al op afstand herkenbaar doordat de veren in een grote kring uitgewaaierd liggen. De vliegspieren van de prooi zitten bevestigd aan een kam, die we later vaak op zo'n plukplaats terugvinden. Meestal zitten er wigvormige gaten in de rand van deze borstkam, die zijn veroorzaakt door de verwoede "happen" van de sterke roofvogelsnavel. De grote slagpennen worden er één voor één uitgetrokken en blijven onbeschadigd. Prooi-resten van roofvogels zijn dan ook herkenbaar aan de nog intacte punten van de veerschachten. Hierin zijn ze goed te onderscheiden van prooi-resten van bijvoorbeeld Vos of Bunzing. Die bijten de veren af op de plaats waar ze uit de huid komen, en de veren van hun prooivogels vertonen dan ook afgebeten punten.

Braakballen

Ondanks dat gepluk krijgen de roofvogels en uilen veel onverteerbare voedseldelen binnen. In de vogelmaag worden deze van de verteerbare deeltjes gescheiden en tot een ovaalvormig of langwerpig baaltje samengeperst, dat weer wordt uitgebraakt (braakbal). Bij dagroofvogels als Sperwer, Torenvalk of Buizerd zitten er weinig botjes in de braakballen, omdat die grotendeels door het sterke maagzuur worden verteerd. Men kan wel zien of de vogel bijvoorbeeld muizen of vogeltjes heeft gegeten, maar niet hoeveel en welke soorten precies. Het uit-

pluizen van uile-braakballen is daarentegen een boeiender bezigheid. Uilemaagzuur tast de botjes niet zo aan: de muize- en vogelschedels en andere skeletdelen komen er vrij onbeschadigd uit en zijn daarmee tot op de soort herkenbaar. Aan de kiezen en de schedelvorm is precies te zien of een uil een Bosmuis, Veldmuis, een Rosse woelmuis of misschien een spitsmuis heeft gegeten. De muizen (Bosmuis, Huismuis) hebben knobbelvormige kiezen; woelmuizen (Veldmuis, Rosse woelmuis) hebben scherp geplooiden kiezen en de spitsmuizen (Bos-, Water- of Dwergspitsmuis) hebben meer-voudig gepunte tandjes. Naast inzicht in het menu van de uilen geeft een analyse van braakballen ook aan welke muizen, woelmuizen en spitsmuizen er in het gebied leven.

De meeste braakballen zijn onopvallende, grijze viltige pakketjes. Ze zijn te vinden onder bomen vooral aan bosranden. Braakballen met steentjes erin, meestal gelig van kleur, zijn afkomstig van kraaiachtigen. Ook meeuwen en reigers produceren braakballen: bij meeuwen zitten er vaak schelp- of visresten in, bij Blauwe reigers dikwijls mollehaa-

Vellen

Hagedissen en slangen springen soms letterlijk uit hun vel, omdat de huid van een reptiel niet meegroeit met het lichaam. Als het jasje van bijvoorbeeld de Duinhagedis te krap is geworden, laat de huid los, scheurt bij de kop open en kan de hagedis uit haar oude vel kruipen. De nieuwe huid is kort na de vervelling op zijn mooist: het vlek- en streep-patroon is dan helder gekleurd. Na verloop van tijd wordt het weer dof. De afgeworpen huidflarden - fragiel, geschubd, melkwit met fletsbruine vlekken - kan men vanaf de late lente tot in de vroege herfst wel eens vinden aan takjes van een heide-struik of in een graspol. Een bijzonder fraai dierspoor!

En zo vertellen diersporen alle hun eigen verhaal. Zij zijn de stille getuigen van spannende en interessante gebeurtenissen, die echter alleen worden prijs gegeven aan de oplettende wandelaar. Voor hem of haar maken ze een gewone wandeling tot een expeditie in eigen land.

Annemarie Steeman-van Diepenbeek is veldbiologe en gespecialiseerd in diersporen.

Kenners kunnen de verschillende muizen in het duingebied herkennen aan de loopsporen (foto: Arnoud van den Berg).